



Աղքատանոց շարունակվում է 1861 թուից՝ քաղաքի վկայուած և զննուած աղքատները իւրաքանչիւր ամսադուիններին ստանում են ամսական նուէրքներ Հոգարարձութիւնից և սորա կա-

ցողութիւնը, որ ընդարձակում է իրայ սահմանի մէջ ուսման օգնականութեամբ, նորա ամենահարկաւորութիւնը եւ շահաւէտութիւնը մարդկութեան պարագաներին, լաւ է հասկացուել արդի ժամանակումս. ուստի եւ նախամեծար է համարվում ամենայն զօրեղ առարկաներիցը: Ասացի զովելի կլինի հասկացողութիւնը բնական մտքի ուսման շնորհիւ. որովհետեւ նա օր ըստ օրէ կընդօրժակուի, եւ ուելի զօրաւոր եւ առատ կլինի իրայ լրտեսան սահմանում. եւ յայնժամ երկուսն իրրեւ մի համահաւասար լծակից միմեանց, պատում են բանականօրէն, զործում են կատարելօրէն, որով եւ հասարակութեան մէջ ընտիր օրինակներ են ընծայում ի լոյս, որոնք եւ նայում են ճշմարտութեան ծայրին. ուսումն է մարդը առաջնորդողը դէպի այս պայմանները, նա նկարագրում է իւր յատկութիւնները եւ շահերը հասարակութեան աչքի առաջ. նա նախազգուշացնում է այն յետին ուսմկին երկնչել այն վնասներից, որոնք ինքն ինքնակաւ կամ ակամայ ենկծարկվելով, էլ այնուհետեւ չի կամենում իրայ կրածը, իւր օրդոցը եւ ազգակիցներին: Շատերն զովում են թէ եւ բնական մտքի՛ւտէր, բայց դործ են ածում նրանց տեսած առարկաներիցը զաս առած միջոցների եւ ձեւերի արմարութիւններովը, ուր եւ երբեմն հակառակաբար պատահում է, որ միտքը իրրեւ մի ստրուկ, կամքի յանիրաւայի հրամաններն է կատարում. եւ այդպիսիքը հարկաւ յառաջացած կլինին ուսման պակասութիւնից. այս վիճիքը եւ ակներեւ տեսնում եմ այդ ծխական դպրոցների շէմքերի առաջները, այդ ուսուցիչները . . . այդ ծանապարհը յարմարաւոր են մտածել թէ եւ իւրեանց կենցաղամարտութեան դիւրութեան համար, սակայն չեն հասկանում ուսուցչութեան վեհ սուրբ եւ ամենածանր պաշտօնը, եւ նորա իսկութիւնը. այդպիսի դպրոցներով դեռ մենք օրէ ցօր վա՛յ ենք դիպում մեր դիմներին, նրանցում սովորում են աշակերտները հասարակ ընթերցանութիւն եւ մասնաւորապէս քերականութեան առաջին մասից, եւ այն շատ ցաւալի եղա-

րողութիւնը գումարվում է հասարակութեան տուրքերից և այլ պատահական եկամուտներից. այս Աղքատանոցը երբեմնապէս թէ և փակուած է, բայց սակաւ միջոցում վերանորոգված է կրկին\*):

Օտարականներից եկաւորների տեղաւորութեան և նրանց կամ տեղակական բնակչաց առեւտրականութեանց համար կան 20 ի չափ պանդոկներ (քարվանսարէք) և երեք հոյակապ բաղանիք, ուր կանայքը վճարում են 7½ կոպէկ, իսկ արք 20 կոպէկ արծաթ:

Առեւտրականութիւնը միջակ քայլ ունի՝ առեւտրականների մեծ մասը հանապաղ տրտնջում են, որ ապագիկները չեն կարում հեշտութեամբ ձեռք բերել:

Արհեստական դասերը յաջողակ են իրանց առեւտրականութեան ներքին պայմաններումը. բայց անյաջող իւրեանց ձեռագործների մէջ, և աչքով են անում անցած դարերքն և տարիներին:

Այս տեղացիք սովորութիւն ունին ուխտագնացութեան որպէս մերձակայ գիւղօրայքում

նսկաւ, սա միեւնոյն ուսումն է, ինչ որ քանի տարով յառաջ շարունակվում էր. այս ուսուցիչների տղիտութեան եւ բռնութեան տակ ծնւելում են աշակերտների մտերքը, ի զուր են կորչում նրանց մանկական սուր բմբախողական ժամերը. խեղճ մանուկներ եւ մանկութիւններ . . . ափսոսալի բանբարներ . . . անմեղ կորուստներ . . . այս ուսուցիչներին եւ վստահանում եմ կոչել ցեց մարդկութեան եւ ժանդ գաղափարների:

(\*) Այս աղքատանոցի փակուած ժամանակին տեսնում ենք, որ Ալէքսանդրապօլու փողոցները եւ կրպակները աղքատներով լի են. եւ մարդը անցկեւալիս, ճանձրանում է նրանց ուզողութիւններից՝ այնպէս եւ իւրաքանչիւր օրը վեց—եօթն ափսէ կամ թաշկինակ երկու անձանց միջնորդութեամբ ժամն են ածվում հասարակութեան կրպակներում օրհնէնքով մաղթանքով եւ ստիպմամբ. եւ ով ժիւր է, նա շատ է հաւարում. քանիցս անգամ էլ պատահած է, որ այսպիսի ողորմութեան նուէրքներով շատ անգինք այլոց անուամբ շրջելով, իւրեանց համար են հաւաքել, եւ ուրախութիւն արել դիմանների մէջ:

եղած աւետարաններից, ուր և շատիցս պատահում են զանազան անկարգութիւններ և կոխներ, այնպէս և հետի տեղը անբաժնի, շնայելով՝ որ այն ուխտագնացութեամբ շոյլ և անպէտք ծախսեր անելով կորուսանում են իւրեանց տարեկան վաստակի մեծ մասը. որոնք կարող էին իւրեանց ապրուստի պէտքերին թեթեւութիւն տալ (խօսքս ձեռնհաս ների վերայ է), տեսնում ենք շատ մարդիկ, որ նոյն ուխտագնացութեամբ պատիւ որսալիս՝ իրանց խակտան պատիւներն են կորուստի. և ապա ի նշախի պտանջանքներով չեն կարում օրական հացը ձեռք բերել, դեռ սպասելով պղծ օգնութիւններին. ահա հեռատեսութիւն . . . :

Թատրոնական խաղ սկսուեցաւ այս տեղ 1865 թուին. բայց ժողովրդի մեծ մասի հասկացողութեան շնորհիւ . . . . չկարողացաւ շարունակութիւն ունենալ. թէև գերասաններն ևս աշխատում էին առանց ակնկարութեան վարձու \*):

Ընթերցարանն բացուեցաւ 1866 թուին, և սակաւամիջողութեամբ խափանեցաւ. իսկ ներկայ թրվումն կրկին նորոգվեցաւ, և յուսալի է՝ թէ յառաւելութիւն ունենայ:

Այս տեղացիք օրինակվելով նախնական սովորութեան Վարս քաղաքի՝ գիտեն ինչիցը Զատիկի օրը մատաղ անել, և առհասարակ բաժանել իւրաքանչիւր տներում, որ նրանով պատերը բաց անեն. Բայց ինչպէս հասկացվում է՝ սա կատար-

(\*) Էս եւս իրրեւ այդ Թատրոնի գերասանների շարքիցը գոյով, մէկ օր մի վաճառական պարոնի մօտիցը անցնելիս, հարցուեցայ նրանից, «Աղբէր օր կերթար կը ձեր Թիաթիրը, օգորդ ինչ կ'էնէր կը», Պատասխանեցի, «կարող էր մէկ օր շնորհ բերել այն տեղ եւ տեսնել աչքերովդ թէ ինչ կ'էնենք կը», «ասաց՝ «Գաթի ես միտքս ծռել եմ օր, մէկ օրըմ պիտի դամ Թիաթիրը. ըմբը էս միտք կ'էնեմ կը, թէ հինգ շաբթի տամ, ինձի առթ է, թէ տասը շաբթի տամ, փարան ափսոս է, է հըլը մնայ աշենք. (նկատեցի, որ մտքին ունէր ինձ բազարի միջին ներկայացնել տալ մի գործողութիւն). ասացի՝ «Թող գերասանները չարչարուն առանց շաբթի, տեսնենք նրանց վերջն ինչ կ'լինի. դուք էլ ափսոսացէր տասը շաբթի, տեսնենք ձեր վերջն ինչ կ'լինի», Թողի անցայ:

վում է ամենայն տարի իրրեւ նախնական հայրենական ծէս մի, որոյ վերայ եթէ նուրբ հայեացք դարձնեն՝ կարելի է մի այլօրինակ աւելի օգտաւէտ կերպիւ կատարել:

Սովորութիւն ունին օրիորդները Բարեկենդանի Առաջաւորաց պահօրը հինգ օրը ամբողջ ծով պահել, կամ օրը միանգամ ուտել. և վերջին ուրբաթ երեկոյին մի աղի հաց են ուտում: . . .

Գործածական էին այս տեղ առհասարակ Տաճկերէն երգերը՝ իսկ այժմ նորերի մէջ սովորական են Հայերէն երգերը և. Պօլսոյ և Տփլիսի սուր Աշուղները սրճարաններում (ղահալէքում) միշտ Տաճկերէն են երգում, այնպէս և հարսանիքներում. և ժողովուրդը մեծ ըղձով լսելիք է մատուցանում նրանց:

Քանի տարով յառաջ կազմուած քանի ընկերութիւններ առեւտրականութեան, բայց՝ բոլորն քանդուեցան. որովհետեւ դրամագլուխը անհաւատարիմ և անգործավար անձանց ձեռքումը անպտուղ և զրեթէ գլխակորոյս դուրս եկան:

Տղայի և աղջկայ նշանագրութեան ժամանակ բաւականին անտեղի ծախսեր են անում, «հարսընտես», և «իկեստտես», անունով՝ միայն՝ այս կարգաւ վարվում են մեծ մասամբ ստորին կամ միջակ կարգի անձինքը՝ շնայելով որ ի դուր մեծամեծ վնասներ են կրում: Հարսանիքը սկսում են շարաթ երեկոյիցը, վերջանում է երկուշաբթի երեկոյին՝ շատ տեղը անբաժնի պատահում է, որ երեքշաբթի առաւօտուն կրկին ժողովում են նորահարսները և ուրախութիւն անում մինչև երեկոյ. որ ասվում է «մախմուրահան», կատահին ոմանք անձինք, որ շատ թեթեւ եղանակաւ են կատարում այս հանդէսները. իսկ լսողները նրանց հաւանութեան տեղիք կտան. բայց չեն օրինակվում:

Ինչպէս յայտնի է, Աղէքսանդրապոլը համարվում է 40 տարուայ քաղաք, և իւր այս փոքրիկ հասակումը բաւականին յառաջադիմութիւն ստացած է թէ արտաքին դրութեամբ և թէ բնակչաց մտաւորական զարգացմամբ. և յիշուի նշանակութիւն ունի համեմատութեամբ իւր շրջակայ քաղաքների հետ, նորա օդի և ջրի պարզութեան և մաքրութեան շնորհիւ տղայոց մաքերը շատ

պարզ են և ըմբռնողութիւնները սուր. միայն՝ բնութեան այս բարեկի անդաստանը (ինչպէս վերերէր ծանօթութեան մէջ հասկացուցի) անխնամ և անհերկ մնալու պատճառաւ կշորանան կմնան անպտուղ կամ ընդհակառակն փշեր կրուցցնեն. Բայց ինչպէս նկատում եմ՝ հասարակութիւնը այս վիճը օրէ ցօր լաւ նկատում է. նա կաշխատի արձակ ճանապարհ պատրաստել իւր և սերունդոց առաջին, և վերջապէս փառաւորել իւր անունը մարդկութեան պայմաններումը:

Սրանից մի ամիս յառաջ մի օգտաւէտ գործի ձեռնարկութիւն արաւ Աղէքսանդրապօլի հասարակութիւնը, նա շտապեցաւ բերել տալ Պետերբուրգիցը հիւսիսային Գերմանիայում Զուեցարիայումը ուսուցչութեան պատրաստելու ուղարկուած մի ուսուցիչ (Պ. Ս. Պէկ - Նազարեանց Տրփիսեցի), որոյ համար առաջարկած էին Պետերբուրգի Արդոյ ուսանողները: Մեր հասարակութիւնը իւր խորին շնորհակալութիւնը յայտնելով նոյն Ուսանողներին, ուղարկեց ուսումնարանապատկան փողից ճանապարհի՝ զրքերի և այլ գործիքների ծախս. և սպասում է նոյն ուսուցչի շնորհաբեր գալստեանը: Արդարեւ այս բաղդը Աղէքսանդրապօլու համար մի երկնային շնորհ էր:

Հովհաննէս Խոջայեանց:

Ս. Աղէքսանդրապօլ:

ԲԻԻԶԱՆԴԵԱՆ ՍՈՒՐՀԱՆԴԱԿ

ԿՏԱԿ ՅԱԿՈԲ ՍԷՐՎԷՐԵԱՆԻ

Հանգուցեալ արքունի ճարտարապետ Սէրվերեան Յովհաննէս աղայի եղբայր մեծապատիւ Յակոբ աղան, 20000 զրուշ կտակ ըրեր է. Իսկիւտարի Եէնիմահալլէի երկսեռ վարժարանաց համար, Սեմեան գերապատիւ Յովհաննէս եպիսկոպոսի ձեռք, իւր և աղնուափայլ ամուսնոյն մահաւանէն յետոյ տրուելու պայմանաւ:

Թաղին մեծապատիւ Խորհուրդը մեծաւ գոհութեամբ արձանադրելով այս կտակը թաղային տոմարին մէջ, փութացաւ բոլոր թաղեցւոց կողմանէ շնորհակալեաց Ուղերձ մը մատուցանել մեծապատիւ կտակարին:

Հատերը գիտեն թէ Սէրվերեան ընտանիքը ժամանակաւ որչափ հոգ տարած և նուէրներ տուած է ձեռնարանին համար, որուն արդիւնքը կվայելէ այսօր աղբը՝ իւր մէջ գտնուած նշանաւոր անձանց շատը նոյն Հաստատութեան աշակերտներն ըլլալով: Հետեւաբար աւելորդ կհամարիմք Սէրվերեան Յակոբ աղայի այս ուսումնասիրական գործին վերայ գովեստներ խօսիլ, սակայն՝ պարտ է մեզ որ այս առթիւ ձեռնհաս ազգայնոց հրաւեր կարգամք, Սէրվերեանի օրինակին հետեւելու համար:

Փետր. 11 - 650 Գէլդ. 26

ՊԱՏԱՐԱԳ ՄԱՏՈՒՅԱՆԵՒՈՒ  
Ն ՈՐ Զ Ե Ի Ե Ր

Տարի մ'անցաւ, բայց մեր հոռմէական ազգայնոց մէջ Հասունեան և Հակահասունեան անուններով բացուած երկպառակութեան մեծ վիճն տակաւին չգոցուեցաւ. Իրաւախօսութեան և հաշտութեան համար եղած յորդորները ապարդիւն կմնան, և ատելութիւնն ու հեռը օր յօրէ կաւելնայ նորանոր դէպքեր վրայ գալով: Ահաւասիկ խիստ ախուր դէպք մ'ալ այս օրերս պատահած է մայրաքաղաքիս մէջ, որ հետեւեալ կերպիւ կը պատմուի և զոր կհրատարակեմք ցաւօք սրտի:

Հինգշաբթի օրը՝ դեկտ. 31 Հասունեան կողմէն 500 ի չափ անձինք Ղալաթիոյ եկեղեցին կժողվուին, և կուգին զրօք փակելովք պատարագ մատուցանել տալ Գեր. Հասունեանի, Հակահասունեանք ըսելով՝ կուգան եկեղեցւոյն դուռը ձեռք կառնեն և բաղխել կսկսին. ներսը գանուողները չեն բանար. Ասոր վրայ, Հակահասունեանք պատրիարքարանի կողմը գտնուած դուռը երկամենրով կփորեն և կյաջողին տեղէն հանելով բանալ. ասոնց մեջէն ներս մտնողները բիրերով ծնծուելով դուրս կվռնտուին. հետեւաբար՝ կսկսին եկեղեցւոյն պատուհանները քարկոծել: Վերջապէս՝ կոխը կմեծանայ. Ոստիկանութեան պաշտօնեայ վսեմ՝ Հիւանի փաշան կհասնի և գտած մարդիկը բռնելով Պօլիս կղրկէ:

Միանգամայն կպատմուի թէ՛ Հակահասունեանք եկեղեցւոյն մերձակայ տան մը մէջ Պա-